

Jasmina Osmanković

Regionalizacija i regionalni razvoj Bosne i Hercegovine u postratnom periodu

Uvod

Regionalizacija je jedan od temeljnih pojmova regionalnog razvoja. Njena naučna i praktična vrijednost ne dovodi se u pitanje. Ono što je često sporno i nedovoljno jasno su principi i kriteriji regionalizacije, koji nisu jednom dati, nepromjenjivi i općeprihvaćeni. Problemi regionalizacije upravo zbog toga nisu ni praktično ni teorijski jednostavni. Bosna i Hercegovina u ovome nije specifikum, iako neke njene specifičnosti (historijske, političke, geoprometne, etničke itd.) ovom problemu daju posebnu težinu. Principi i kriteriji regionalizacije su senzitivni na društveno-ekonomski sistem, prostor i vrijeme.

Određivanje regije i principa regionalizacije u ekonomskoj teoriji i ekonomskoj politici je pitanje od strateškog značaja. U bosanskohercegovačkom slučaju regionalizaciju je nužno posmatrati i u kontekstu pridruživanja Evropskoj uniji.

Kakav je naš, bosanskohercegovački odnos prema ovim pitanjima? Da li poznamo, prihvatamo i implementiramo iskustvo drugih država, iskustvo Evropske unije i vlastito iskustvo? Kakav je naš stav u vezi s prijedlogom UNESCO-a da se na put globalnog održivog razvoja kreće uobličavanjem regionalnih jedinica (SDRU) kao posebnih područja na kojima će se ekonomske aktivnosti razvijati i usklađivati s prihvatnim kapacitetom ekosistema?

Šta je to što baštinimo iz bosanskohercegovačkog iskustva, posebno naučno, stručno, empirijski utemeljenih ekonomskih regionalizacija (npr. 1963/64, 1969, 1992, 1996), zatim političko-vojnih i administrativnih regionalizacija?

S obzirom na osnovni cilj konferencije, posebnu pažnju zaslužuje “aktuelna regionalizacija” nastala kao izraz želja, volje, interesa, opredjeljenja, potreba općina kao temeljnih lokalnih ekonomskih zajednica. Pored lokalnih zajednica u svim fazama ovakvog profiliranja regija, odnosno regionalnih razvojnih agencija, aktivno su učestvovali predstavnici međunarodne zajednice (Ured visokog predstavnika, Evropska unija, CARE QIF International, brojne ambasade, lokalne vlasti i drugi.).

Predmet naučnog razmatranja trebala bi biti i vizija regionalizacije Bosne i Hercegovine pripremljena od strane Evropske komisije.

Pažljiva analiza “aktuelne regionalizacije” traži odgovor na pitanje da li ove regije imaju sposobnost obezbjeđivanja održivog razvoja, optimalnog širenja ekonomskog razvoja, minimiziranja potencijalnih internih konflikata u skladu s funkcionalno-gravitacionim principima, kompetitivnim prednostima, principima održivog razvoja, pravilima i instrukcijama Evropske unije, kao i na pitanje kakav je odnos regija koje nastaju kao izraz interesa lokalnih zajednica za regionalnim povezivanjem i regija koje su izraz vizija Evropske komisije.

S obzirom na cilj i vrijeme koje nam stoji na raspolaganju, ovdje ćemo samo naznačiti nekoliko momenata. Prvo ćemo akcentirati neke elemente bosanskohercegovačkog iskustva, i to: rezultate naučno, stručno i empirijski utemeljenih regionalizacija, zatim vojno-političkih regionalizacija i administrativnih regionalizacija. Potom ćemo naznačiti u osnovnom aktuelne regionalizacije, i to: administrativno-političku regionalizaciju, regionalizaciju koja nastaje kao izraz povezivanja lokalnih zajednica (općina/opština) i regionalizaciju koju predlaže Evropska komisija. Posebno ćemo se osvrnuti na regionalne razvojne agencije kao centralnu temu priloga.

1. Bosanskohercegovačko iskustvo

Regionalizacije Bosne i Hercegovine mogu se sistematizirati u tri osnovne skupine: naučno utemeljene regionalizacije, prezentirane u radovima bosanskohercegovačkih autora, vojno-političke regionalizacije, pripremljene od međunarodnih eksperata, i administrativne regionalizacije, kao svojevrsan izraz ekonomske i regionalne politike.

Ovdje se naznačavaju naučno, stručno i empirijski utemeljene regionalizacije bosanskohercegovačkih autora u periodu 1945-1996. godina.

H.Hadžiomerović 1963-1964. godine ekonomsku regionalizaciju uzima kao dinamičan proces, to jest kao proces regionalnog privrednog razvoja, kao osnovicu i motiv migratornih kretanja stanovništva.

Podjela na zone razvoja izvršena je na osnovu regionalnog razmještaja faktora privrednog razvoja i njihovog značaja za efikasnost ulaganja. U područjima prioritetne zone (pojas doline rijeke Neretve, gornji i srednji tok rijeke Bosne i pojas Posavine s dolinom rijeke Une) nalaze se glavne komunikacije sjever-jug, najveći dio već izgrađenih industrijskih kapaciteta, koncentracija stanovništva, u blizini su i lako dostupni siroviniski i energetske potencijali. U prioritetnoj zoni postoje svi elementi za racionalan i ekonomski efikasan razvoj.

Podjela na ekonomsko-geografske pojaseve je drugi prezentirani vid regionalizacije. Ona se bazira na prirodnim karakteristikama kao osnovi njihovog privrednog razvoja. Identificirana su tri pojasa, i to: Posavina s dolinom rijeke Une, Planinsko-šumski pojas i Kraški pojas.

Konačni rezultat istraživanja "Regionalizacija i centri društveno-ekonomskog razvoja u Bosni i Hercegovini"¹ je prijedlog podjele Bosne i Hercegovine na četiri makroregije i šesnaest regija, i to:

- 1) makroregija Bosanska krajina s pet regija: Banja Luka, Prijedor, Bihać, Jajce i Drvar
- 2) makroregija Sjeveroistočna Bosna s četiri regije: Tuzla, Brčko, Doboj i Zvornik
- 3) makroregija Sarajevsko-zenička s tri regije: Sarajevo, Zenica i Goražde
- 4) makroregija Hercegovina s četiri regije: Mostar, Trebinje, Konjic i Livno

Ekonomski institut 1992. godine, u specifičnoj ekonomskoj i političkoj atmosferi, predlaže model regionalizacije u kome su regije geografsko-tehnološke, infrastrukturne, privredne i društveno-političke cjeline, ali istovremeno i dio jedinstvenog, ekonomskog i socijalno integriranog bosansko-

¹ Bošnjović, I. (1969): Regionalizacija i centri društveno-ekonomskog razvoja u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, Ekonomski institut

hercegovačkog prostora. Naglasak je na djelotvornosti i efikasnosti regionalizacije, ali i na tome da se “ne remeti zajednički život naroda i narodnosti u Bosni i Hercegovini, kao i da se ne ometa društveno-ekonomski razvoj, već da se i jedno i drugo podstiče i ubrzava”².

Model četiri regije je izveden kao funkcija geografskog prostora, broja i sastava stanovništva, društveno-ekonomske razvijenosti. Sama regionalizacija realizirana je u sljedećem postupku. Prvo je utvrđen teorijski model na bazi istraživanja gravitacionih utjecaja sva četiri centra³. Na toj osnovi utvrđene granice su korigirane rezultatima ankete o stvarnoj gravitacionoj usmjerenosti pojedinih područja. Anketirani su gravitacioni centri, ali i gravitirajuća područja. Posebno su tretirana tzv. granična područja. Za sedamnaest općina koje se nalaze na granici regija i čiji položaj po tom osnovu nije jasan, opredjeljenje za jedan ili drugi centar izvršeno je posebnim postupkom. Analizirano je jedanaest obilježja od kojih svaki za sebe izražava određenu povezanost općinskog područja s odgovarajućim centrom. Druga korekcija modela izvršena je na osnovu ocjene prostorno-geografskih uvjeta povezanosti općina.

Predloženom regionalizacijom određene su prostorno i demografski dovoljno velike regije s takvom strukturom koja omogućava njihovo funkcioniranje. Težilo se da one budu uravnotežene u svojim ekonomskim, društvenim i ostalim sposobnostima.

Bosna i Hercegovina je podijeljena na četiri regije, i to: Banjalučko-bihaćku (Bosanska krajina), Sarajevsko-zeničku (Centralna Bosna), Tuzlansko-dobojsku (Sjeveroistočna Bosna) i Mostarsko-trebinjsku (Hercegovina).⁴

Značaj i smisao ovog modela je u njegovoj zasnovanosti i djelotvornosti u otvaranju mogućnosti za rješavanje osnovnih problema razvoja, zatim u ekonomskim, političkim, etničkim i administrativnim motivima koji su respektirani.

Do implementacije rezultata istraživanja nije došlo zbog hitne promjene političkog ambijenta i ratnih sukoba. Ali, njegove vrijednosti nisu umanjene. On je i dalje interesantan za aplikaciju, posebno u uvjetima punog djelovanja tržišta.

² Bošnjović, I. (1992): Regionalizacija u Bosni i Hercegovini. Sarajevo, 5.

³ Gravitaciono polje jednog u odnosu na drugi centar je utvrđeno primjenom Reyly-Converse formule koja predstavlja odnos udaljenosti dva centra izraženoj u km i zbir udaljenosti i drugog korijena količnika stanovništva centra A i centra B.

⁴ Isto, 103.

Posebne vrijednosti predloženog modela regionalizacije su u tome što se ona može aplicirati: u decentraliziranom sistemu, u uvjetima globalne integracije svjetske privrede i reafirmacije nacionalne ekonomske politike. Veoma je interesantno dovodenje u vezu s problemom privlačenja stranog kapitala. Ističe se da se s “veoma visokim stepenom sigurnosti može tvrditi da ignorisanje zahtjeva savremene globalne svjetske privrede na koncept makroekonomske politike države ima tragične i dalekosežne posljedice”⁵.

U prilogu “Regionalni razvoj” iz 1996. godine provjerava se: prvo, da li je moguća obnova funkcionalno-gravitacione regionalizacije na četiri regije po principima funkcionalno-gravitacione regionalizacije, i drugo, ako je moguća, pod kojim uvjetima. Konstatirano je da su se u periodu do 1991. godine oko centara Sarajevo, Zenica, Banja Luka, Tuzla i Mostar, po osnovu uspostavljanja ekonomskih i socijalnih veza i interakcija, koja je uspostavljena na relaciji centar-okruženje, formirale regije. S obzirom na svoje specifične historijske uvjete, prirodno-geografske karakteristike i infrastrukturne osobine, profilirali su i svoju ekonomsku strukturu.

Ovakva regionalizacija nije rezultat političkih odluka, nego je nastala na osnovu prirodno-geografske povezanosti područja i stvorene specifične privredne strukture. Ona je bila predmetom istraživanja u više projekata u periodu 1969-1996. godina. Istraživanja su potvrdila funkcionalno gravitacionu regionalizaciju na četiri regije.

Prema ovim istraživanjima “optimalnu regiju” bi karakterizirali sljedeći parametri.

S obzirom na veličinu teritorije Bosne i Hercegovine, gustinu naseljenosti, komunikativnost prostora, stepen privrednog razvoja i razmještaj većih centara, ocijenjeno je da se optimalna prostorna veličina jedne makroregije kreće u rasponu od 10 do 15 hiljada km². Uz takvu veličinu jedne makroregije, prosječna maksimalna udaljenost rubnih dijelova jedne makroregije od njenog centra bi se kretala od 56 do 69 km. S tim da se teži da maksimalni razmak rubnih područja od osnovnog centra bude do 100 km, a tek u situacijama kada nisu moguće alternativne podjele da to odstojanje bude i nešto više od 100 km.

⁵ Isto, 76.

Optimalna demografska veličina prosječne makroregije u BiH kreće se između sedam stotina hiljada i milion stanovnika.⁶ Od navedenog broja stanovnika, realna makroregija može u izvjenoj mjeri odstupati naviše ili niže u zavisnosti od postojećih okolnosti koje se prilikom konkretnog razgraničavanja moraju uvažiti iz nekih opravdanih razloga.

Prema urbano-gravitacionom kriteriju, regija može vršiti svoju funkciju ukoliko ima jedan centar s vrlo značajnim funkcijama, dva sa značajnim, dva do tri sa srednje značajnim, četiri do šest s malo značajnim i dvanaest do šesnaest s beznačajnim funkcijama.

Kod određivanja optimalne regije potrebno je imati u vidu i određene historijsko-tradicionalne kriterije. Prema ovim kriterijima, prosječna regija za svoje središte treba imati jedan od ova četiri grada: Sarajevo, Banju Luku, Tuzlu i Mostar, i eventualno Zenicu.

Makroregija, odnosno regija utvrđena je kao prostorna i ekonomska cjelina, heterogeno prirodno i privredno područje i područje s jasno izdiferenciranim dominantnim centrom, koji ima razvijene proizvodne i centralne funkcije.

Makroregija se definira kao funkcionalno-gravitaciono područje u okviru koga se javlja određena struktura manjih teritorijalnih jedinica s odgovarajućom međuzavisnošću društveno-ekonomskih interesa i potreba. Teritorijalna cjelovitost se bazira na funkcijama koje pokrivaju potrebe jednog šireg područja, odnosno na resursima regije koji podržavaju razvoj centra. Istovjetnost interesa prepoznaje se u sklonosti da se dio aktivnosti za potrebe šireg područja (regije) koncentrira u jednom centru i pogodnosti centra da razvija aktivnosti koje su po rangju višeg značaja u cilju zadovoljavanja određenih društvenih potreba, što ima poseban značaj u profiliranju makroregija.⁷

U periodu 1992-1996. godina Bosna i Hercegovina je predmet regionalizacija koje preferiraju vojne i političke kriterije.

U martu 1993. godine po Vance-Owenovom planu predložena je podjela na deset provincija, po tri za svaki narod, a poseban status za Sarajevo. Prema ovom prijedlogu, provincije imaju nacionalni predznak.⁸

⁶ Bošnjović, I.(1992): Regionalizacija Bosne i Hercegovine. Sarajevo, 91-98.

⁷ Istraživanja o regionalizaciji Bosne i Hercegovine realizirana 1969., 1992. i 1996. godine.

⁸ Begić, K. (1997): Bosna i Hercegovina od Venceove misije do Daytonskog sporazuma. Sarajevo, 116-117.

U augustu iste godine (1993) po planu Owen-Stoltenberga predviđena je podjela na konstitutivne republike: Bošnjaka, Hrvata i Srba, s upravom Evropske unije nad Mostarom i posebnim statusom za Sarajevo.

Po Vašingtonskom sporazumu iz maja 1994. godine predviđena je podjela Bosne i Hercegovine na Federaciju BiH, teritorijalnu jedinicu s većinskim srpskim narodom i Sarajevo kao distrikt. Mapa je rezultat poštovanja etničkog principa.

Ova podjela je, uz određene korekcije granica, zadržana i u planu Kontakt-grupe iz jula 1994. godine. Prema ovom planu, Bosna i Hercegovina se dijeli na Federaciju BiH, Republiku Srpsku i Sarajevo distrikt. U odnosu na prethodni prijedlog, stepen objedinjenosti nacionalnih korpusa je veći. Etnički princip je ovdje dosljedno poštovan, uz određena odstupanja.

I na kraju, prema Dejtonskom mirovnom sporazumu predviđena je podjela na dva entiteta: Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku, uz Brčko kao teritorij arbitraže. Vodeći kriterij podjele bilo je tadašnje faktičko stanje (vojno stanje – Inije prekida vatre). Zbog ovog pristupa umanjena je geografska i komunikaciona kompaktnost teritorije.

Prema tome, predstavnici međunarodne zajednice pripremili su nekoliko prijedloga podjele teritorije Bosne i Hercegovine u funkciji zaustavljanja rata i rješavanja sukoba. Pri tome je preferiran nacionalni, politički i vojni kriterij.

Regionalizacija je bila rješenje koje se tražilo i koje je omogućavalo političko razrješenje sukoba. Za sve ove regionalizacije karakteristično je ekskluzivno preferiranje nacionalnog i političkog kriterija. Drugi, ekonomski, geografski, infrastrukturni, prostorni, urbani, historijski aspekti nisu uvažavani.

Od 1945. do 1996. godine u vezi s administrativnom regionalizacijom Bosne i Hercegovine možemo uočiti nekoliko specifičnih perioda.

Period od 1945. do 1952. godine - regionalizacija na okruge (7), srezove (65), gradove (14+4) i mjesne narodne odbore (871).

Period od 1952. do 1965. godine - regionalizacija na srezove (66-6) i općine (418-106).

Period od 1965. do 1991. godine - regionalizacija na općine (106-112) i mjesne zajednice (1815-2165).

Tokom 1991. godine - pored oficijalne administrativne podjele na općine (112), pojavljuju se i druge podjela (npr. autonomne oblasti s nacionalnim predznakom).

Nakon 1995. godine administrativnu podjelu Bosne i Hercegovine karakterizira podjela na dva entiteta: Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku. Federacija Bosne i Hercegovine je podijeljena na deset kantona, a oni na općine, dok je Republika Srpska podijeljena samo na općine. U toku 1999. godine u Republici Srpskoj je vođena debata o uvođenju okruga ili nekog drugog vida regionalizacije.

Prema tome, za administrativnu regionalizaciju Bosne i Hercegovine karakteristične su stalne promjene koje su izraz složenosti problema i potrebe da se on riješi. To oslikava i okupiranost politike problemom regionalizacije, a indirektno i spoznaje da je regionalizacija više od fizičke podjele teritorije, te da ona može biti sredstvo za rješavanje razvojnih, integrativnih, političkih, ekonomskih, etničkih, socijalnih i drugih problema.

2. Aktuelna regionalizacija

U aktuelnoj regionalizaciji Bosne i Hercegovine mogu se uočiti tri momenta, i to: administrativna regionalizacija, regionalizacija na područja novoformiranih regionalnih razvojnih agencija i regionalizacija prema viziji Evropske komisije.

Administrativnu regionalizaciju karakterizira podjela Bosne i Hercegovine na Federaciju Bosne i Hercegovine, Republiku Srpsku i Distrikt Brčko. Federacija je podijeljena na deset kantona (Unsko-sanski, Posavski, Tuzlanski, Zeničko-dobojski, Bosansko-podrinjski, Srednjobosanski, Hercegovačko-neretvanski, Zapadnohercegovački, Sarajevski, Livanjski), a kantoni na općine. Republika Srpska je podijeljena samo na općine.

Prema raspoloživim podacima, na području Bosne i Hercegovine živi oko 3,8 miliona stanovnika (u Federaciji Bosne i Hercegovine oko 2,3 miliona i u Republici Srpskoj 1,5 miliona stanovnika). Dostignut je nivo razvijenosti mjeren ukupnim domaćim proizvodom po stanovniku u US dolarima od 1210 (u Federaciji BiH 2090 i u RS oko 860), ili mjeren stopom zaposle-

nosti od 16,2% (Federacija BiH 17,6% i RS 14%). Stopa nezaposlenosti je oko 41% (u Federaciji BiH oko 40%, a u RS oko 43%).

Od 2001. godine je otvoren proces formiranja agencija za regionalni razvoj kao izraz partnerstva nevladinog, javnog i privatnog sektora kako domaćeg tako i međunarodnog.

Formirane su regionalne razvojne agencije na području Brčko Distrikta (RABDA 2001), Tuzlanskog kantona (2002), Mostara (2002), Gornjodrinskog područja (REDRIN 2002), Sarajevo ekonomski region (SERDA 2003), Banja Luka (BLERDA 2003), Sjeverozapadna Bosna (2003), Birač (2003), Posavski region (2003).

Regionalna razvojna agencija za područje Tuzlanskog kantona, kao što joj i samo ime kaže, pokriva područje 13 općina kantona Tuzla.

Agencija za razvoj Brčko Distrikta pokriva područje Distrikta.

MEDA agencija za razvoj Mostara pokriva područje šest općina grada Mostara (Jugoistok, Jugozapad, Jug, Zapad, Sjever i Stari Grad) plus centralna zona s tendencijom da pokrije područje Hercegovačko-neretvanskog kantona odnosno cijelo područje Hercegovine.

REDRIN je formiran kao agencija osam općina (Foča, Ustikolina, Goražde, Višegrad, S. Goražde, Višegrad, Rudo, Čajniče, Rogatica) gornjodrinskog područja.

Formirana je agencija za područje devetnaest općina (Prnjavor, Dubica, Kostajnica, Bosanski/Novi grad, Sanski Most, Ključ, B. Petrovac, Bihać, B. Grahovo, Glamoč, Drvar, Kladaša, Cazin, Bužim, B. Krupa, S. Sanski Most, Ribnik, Krupa na Uni) Sjeverozapadne Bosne sa dva ureda u Bihaću i Prijedoru.

Formirana je regionalna razvojna agencija za područje devet općina (Zvornik, Bratunac, Srebrenica, Vlasenica, Milići, Šekovići, Osmaci, Kalesija, Sapna) regije Birač.

Formirana je regionalna razvojna agencija za područje dvanaest općina (Orašje, Odžak, Modriča, Vukosavlje, S. Orašje, Gradačac, Derвента, B/S Brod, Šamac, Šamac/Domaljevaca, Doboj i Pelagićevo) Posavskog regiona.

Formirana je regionalna razvojna agencija Sarajevo ekonomskog regiona za područje Kantona Sarajevo, grada S. Sarajevo i općina Visoko, Breza, Kiseljak i Kreševo.

Prema tome, skoro devedeset općina je pokrenulo inicijativu za formiranje ili je već formiralo regionalne razvojne agencije za određena područja.

Podršku radu regionalnih razvojnih agencija osigurali su Evropska unija, Evropska komisija, Svjetska banka, UNDP, OSCE, Ured visokog predstavnika (OHR), Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD), USAID, ambasade jednog broja zemalja, lokalne vlasti i drugi.

Regionalne razvojne agencije, motor za efikasnu implementaciju regionalno baziranih razvojnih strategija, kao takve, odgovorne su za vođenje cjelokupnog procesa. Tako je na participativnoj osnovi definirana strategija razvoja Tuzlanskog kantona, Brčko Distrikta i Mostara. U početnom stadiju lobiranja i educiranja partnera ili izrade socio-ekonomskih pregleda je rad na izradi strategije regionalnog razvoja za područja preostalih agencija.

Interesantno bi bilo komparirati ovaj prijedlog za “optimalnom regionom” koja je rezultat dosadašnjih naučnih, stručnih i empirijskih istraživanja.

3. Regionalne razvojne agencije

Prema iskustvu Evropske unije osnovne karakteristike regionalnih razvojnih agencija su interakcija s okolinom, pratnerstvo, odnos s postojećom strukturom, znanje i sposobnost identifikacije ciljeva i operativnih projekata, sposobnost koordinacije postojećih razvojnih struktura i autonomija vlastitih odluka.

Potreba za regionalnim razvojnim agencijama dolazi od: poslovnih zajednica; lokalne, pokrajinske, regionalne i državne strukture vlasti; institucija razvoja i obrazovanja; javnih institucija (npr. za zapošljavanje, privatizaciju); poslovnih i tehnoloških centara; razvojnih inicijativa i savjetnika; finansijskih institucija; nevladinih organizacija i donatora; sindikata.

Regionalne razvojne agencije možemo posmatrati prema osnivaču:

- osnovane od centralne vlasti
- unutar regionalne ili lokalne vlasti
- osnovane od regionalne ili lokalne vlasti
- kombinacija ova prva tri osnivača
- nezavisne RRA osnovane na osnovu javno privatnog partnerstva

Regionalne razvojne agencije po aktivnosti možemo definirati kao: strateške, globalno operativne, sektorske, agencije za podršku stranih investicija.

Po funkciji ili ulozi definiraju se kao sveobuhvatne i specijalizirane.

Sveobuhvatne se javljaju kao koordinator procesa planiranja u regiji; dizajner, izbodač ili monitor razvojnih programa i projekata; katalizator razvojnih fondova i donacija; akter ekonomske i socijalne reforme (zapošljavanje, podrška razvoju SME, promocija investicija), povezivanje u lokalne i međunarodne mreže regionalnih razvojnih agencija.

Specijalizirane (lokalne agencije) se angažiraju na projektima lokalnog značaja, savjetovanju i obrazovanju i povezivanju u regionalnu agenciju.

Kao partneri u regionalnim razvojnim agencijama javljaju se: organi vlasti, privredne komore, udruženja, univerzitet, institucije za istraživanje i razvoj, tehnološki centri, institucije i organizacije, postojeće strukture servisa, sindikat, donatori, NGO, RRA u zemlji.

Odnos s postojećom strukturom karakterizira dogovor o zajedničkom radu (pitanje specijalizacije, pitanje povezivanja, komplementarnosti, zajedničkog nastupa, tenderiranja, promocije, marketinga, jasna podjela rada i odgovornosti, pitanje zajedničkog finansiranja), reorganizacija (integracija funkcija, znanja i iskustava) i povremena saradnja.

Za RRA karakteristična je evolucija od servisa SME (finansijski servis, tehnološki parkovi, servis investitorima) i implementacija specijaliziranih projekata (aktivnih mjera zapošljavanje, organizacija obrazovnih aktivnosti) do katalizatora ekonomskih i socijalnih reformi.

Uvjeti za osnivanje RRA su privrženost struktura vlasti i poslovne zajednice, populacija, privredni potencijal područja, usklađena regionalna razvojna strategija, usklađena sektorska struktura, osposobljen i privržen ka-

dar, održivost (osigurana finansijska sredstva i kontinuirana potreba korisnika RRA).

Uloga RRA: jačanje konkurentne sposobnosti regije, pronalaženje ravnoteže između razvojnih mjera i regionalnih potencijala, kreiranje uvjeta za razvoj i ekonomski rast, kreiranje instrumenata privrednog razvoja, mobilizacija aktera i kapaciteta regije, razvoj svijesti i promjena mentaliteta, upravljanje procesom strateškog planiranja i programiranja, popunjavanje tržišnih niša za servis maloj privredi.

Bitni ciljevi: povezanost s lokalnim akterima, komplementarnost i sinergija ponude aktera i potrebe regije, partnerstvo.

Misija RRA: kontinuirano analiziranje i opservacija stanja u regiji, asistencija kreiranju politike razvoja, intervencija u uvjete razvoja, obrazovanje, povezivanje privrede s vanjskom okolinom (interregionalno, prekogranično, izvoz, turizam), promocija regije i razvoj konkurentne sposobnosti regije.

Aktivnosti RRA: priprema i implementacija regionalnih strateških programa, analiziranje i upravljanje bazama podataka, informiranje i savjetovanje preduzeća i start-up, treninzi i seminari, upravljanje poslovnim inkubatorima, industrijskim zonama, finansijski inženjering, transfer inovacija i tehnologija, traženje poslovnih partnera za SME i investitora, proces internacionalizacije preduzeća.

Organizacija RRA po pravnoj formi (neprofitne asocijacije – USA, Australija, Francuska, Holandija itd., neprofitni fond ili firma – Njemačka, Rumunija, Poljska itd. d.o.o., javni d.o.o. – Grčka, Italija, Irska, d.d. Portugal, javno-privatno partnerstvo, udruženje općina – Valonski dio Belgije, Grčka.

Legitimnost za organizaciju RRA: posebni zakoni Belgija – flamanski dio, Francuska, akt decentralizirane strukture vlasti i na osnovu drugih okvirnih zakona.

Modeli finansiranja: raznolikost po fisini finansijskih sredstava i po izvoru; zavisnost finansiranja od načina osnivanja; zavisnost od veličine područja koje RRA pokriva, zavisnost od količine i vrste servisa.

RRA i implementacija razvojne strategije u EU – tri uloge: uloga u formulaciji programa (stručno savjetovanje, sudjelovanje kao partner u procesu, koordinacija procesa), uloga u upravljanju programa (veoma limitira-

no – član monitoring grupe, savjetodavna uloga, rijetko delegirano upravljanje – sekretarijat, skupljanje projektnih ponuda, asistencija pri kreiranju projekata), uloga na projektnom nivou (identifikacija projekata, formulacija projektnih zadataka).

Položaj lokalnih agencija u ekonomskoj regiji zavisi od kvalitet odnosa s općinama koje pokrivaju, kvalitet odnosa s ostalim akterima razvoja u okruženju, unutrašnjeg kapaciteta (znanja, iskustva, kreativnosti, inovativnosti, tehničke mogućnosti za izvršavanje primljenih zadataka), prepoznavanja od strane partnera i okoline kroz postignute rezultate.

Budžet i izvori:

Antwerpen 1,9 mio. E 55% regija, 26% država i 19% usluge

Trento 1 mio E 100% država

Ahannon (Irska) 27 mio E 5% država, 95% usluge

Stuttgart 0,6 mio E 40% regija, 10% usluge

RRA bi trebala imati posebno značajnu funkciju u ekonomskom pristupu kreiranja radnih mjesta, prosperiteta i kvaliteta života

Zaključak

Određivanje regije i principa regionalizacije u ekonomskoj teoriji i ekonomskoj politici je pitanje od strateškog značaja. To potvrđuje i bosanskohercegovačko iskustvo i angažman međunarodne zajednice na regionalnom razvoju i formiranju regija u Bosni i Hercegovini.

Kakav je naš, bosanskohercegovački odnos prema ovim pitanjima? Da li poznajemo, prihvatamo i implementiramo iskustvo drugih država, iskustvo Evropske unije i vlastito iskustvo? Kakav je naš stav u vezi s prijedlogom UNESCO-a da se na put globalnog održivog razvoja kreće uobličavanjem regionalnih jedinica (SDRU) kao posebnih područja na kojima će se ekonomske aktivnosti razvijati i usklađivati sa prihvatnim kapacitetom ekosistema?

Kao da još uvijek u dovoljnoj mjeri nisu prepoznati svi potencijali koje ima adekvatna regionalizacija i regionalni razvoj. Otvaranje procesa formiranja zajednica lokalnog ekonomskog razvoja uz podršku lokalnih i međunarodnih organizacija svjedoči o prvim koracima u prihvatanju i pokušaju

implementacije iskustva drugih država, posebno Evropske unije u postratnom periodu. Još uvijek je otvoreno pitanje da li su i koliko su područja regionalnih razvojnih agencija najadekvatniji okvir održivog razvoja, koji su to SDRU, odnosno u kakvom su odnosu prema “optimalnoj regiji” do koje se došlo u dosadašnjim naučnim, stručnim i empirijskim istraživanjima u Bosni i Hercegovini.

Prema tome, iz bosanskohercegovačkog iskustva, posebno naučno, stručno, empirijski utemeljenih ekonomskih regionalizacija (npr. 1963/64, 1969, 1992, 1996), baštinimo viziju tzv. “optimalne regije”.

Bosanskohercegovački autori su prepoznali četiri odnosno pet osnovnih makroregija na području Bosne i Hercegovine sa sjedištima u Sarajevu, Mostaru, Zenici, Tuzli i Banjoj Luci. Ove regije imaju naučno, stručno, empirijsko, historijsko i svako drugo utemeljenje.

Vojno-političke regionalizacije predlagane u periodu 1992-1995. godina polazile su isključivo od etničkih, vojnih i političkih kriterija i odstupaju do “optimalnih regija”.

Za administrativne regionalizacije Bosne i Hercegovine karakteristične su stalne promjene kao izraz složenosti problema i potrebe da se razvojni problemi korištenjem ovog instrumenta riješe. To oslikava i okupiranost politike problemom regionalizacije, a indirektno i spoznaju da je regionalizacija više od fizičke podjele teritorije, te da ona može biti sredstvo za rješavanje razvojnih, integrativnih, političkih, ekonomskih, etničkih, socijalnih i drugih problema.

S obzirom na osnovni cilj seminara, posebnu pažnju zaslužuje “aktuelna regionalizacija” nastala kao izraz želja, volje, interesa, opredjeljenja, potreba općina kao temeljnih lokalnih zajednica i međunarodnih organizacija. Ilustracije radi, u periodu 2001-2003. godina formirane su ili su u fazi formiranja regionalne razvojne agencije, odnosno regije SERDA, REDRIN, NW, TK, RABD, BLERDA, MEDA, Semberija, Posavina itd. Pored lokalnih zajednica u svim fazama profiliranja regija, odnosno regionalnih razvojnih agencija, aktivno su učestvovali predstavnici međunarodne zajednice (OHR, EU, CARE, brojne ambasade itd.).

Pored ove regionalizacije, aktuelna je zvanična administrativno-politička podjela teritorije Bosne i Hercegovine na dva entiteta: Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku. Federacije je podijeljena na deset kantona (Unsko-sanski, Posavski, Tuzlanski, Zeničko-dobojski, Bosansko podrinski,

Srednjobosanski, Hercegovačko-neretvanski, Zapadnohercegovački, Sarajevski i Livanjski), a oni na općine. Republika Srpska je podijeljena na općine. Upitno je koliko je aktuelna administrativno-politička regionalizaciju utemeljena na ekonomskim principima, koliko omogućava ekonomsku reintegraciju bosanskohercegovačkog prostora. Predmet izučavanja može biti i njen odnos prema dosadašnjim rezultatima “idealne regionalizacije”.

I treća potencijalno u budućnosti aktuelna regionalizacija je vizija Evropske komisije o podjeli teritorije Bosne i Hercegovine na pet regija: Sarajevo ekonomski region, Sjeverozapadna Bosna (Tuzla), Jugoistočna Bosna (Mostar), Centralna Bosna (Zenica), Sjeverozapadna Bosna (Banja Luka). Otvoreno je pitanje njenog odnosa odnosno prednosti ili eventualno nedostataka u odnosu na, uvjetno rečeno, optimalnu regionalizaciju na bazi dosadašnjih naučnih, stručnih i empirijskih istraživanja u Bosni i Hercegovini.

Pažljiva analiza “aktuelne regionalizacije” traži odgovor na pitanje da li ove regije imaju sposobnost obezbjeđivanja održivog razvoja, optimalnog širenja ekonomskog razvoja, minimiziranja potencijalnih konflikata u skladu s funkcionalno-gravitacionim principima i kompetitivnim prednostima.

Otvoreno je i pitanje da li je prijedlog Evropske komisije rješenje, mehanizam koji bi mogao snažno da podstakne regionalni i ukupni razvoj.